

ציונות י' הדות ד מוקרטי ה לדרך

"וַיֵּצְאוּ יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם... וְלָתֵת לָהֶם צִידָה לְדֶרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן..."

בראשית מב, 25

100

שנים להתיישבות הקיבוצית

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
המטה למורשת ותרבות ישראל

מרכזת המטה: ציפי קוריצקי | ריכוז תוכן ועיבוד דידקטי: רוי-טל מונצז ורותי זוסמן | ייעוץ פדגוגי: רות גבע ויעל גרוס-רוזן | עריכה לשונית: מאירה הס | ייעוץ גרפי והפקה: רפי כהן
עיצוב והפקה: ארט פלוס | הוצאה לאור: משרד החינוך, גף פרסומים

ירושלים, תש"ע - 2010

מחלוקה על ההתיישבות הקיבוצית

התנועה הקיבוצית היא המעשה החלוצי והציוני הגדול ביותר בישראל ובעולם היהודי כולו. הקיבוצים תרמו לפיתוח הארץ ולבנייה, לקליטת עלייה, להעפלה, לשמירה ולהגנה על גבולות הארץ, לעבודה החקלאית ולפיתוח התעשייה. בקיבוצים התקיים אורח חיים שיתופי, שמטרתו חברה צודקת ושוויונית, שבה היחיד תורם לחברה והחברה היא חברת מופת. הקיבוצים הוציאו מתוכם אישים מרכזיים ביישוב ובהנהגת המדינה, ותרמו תרומה מכרעת להגנה ולפלמ"ח, לפני קום המדינה, ולאחר מכן לצה"ל, במיוחד במהלך עשרות השנים הראשונות לקיומו. תרומה זו התבטאה במתגייסים רבים ליחידות קרבות, ובמפקדים רבים יחסית לשיעור חברי הקיבוצים באוכלוסייה.

שאלות שונות עלו בעת הקמת הקיבוץ

מהי הדרך לבניית משק המנוהל על ידי המתיישבים עצמם, ויצירתה של חברה חדשה המיוסדת על שיתוף?

נוצרו בעיות בתחום הכלכלי. העדרו של מנהל מומחה, אשר ידריך את המתיישבים בעבודתם, גרם לתקלות לא מעטות. המתיישבים נאלצו ללמוד את המלאכה בדרך הקשה, בדרך הניסיון. עבודת הפלחה והמטעים, שעליה התבסס המשק, חייבה ריכוז גדול של עובדים. והמתיישבים היו מעטים. מה יעשו? האם יעסיקו פועלים שכירים? והרי העיקרון היה: ביסוס המשק על עבודה עצמית. הפתרון נמצא: הקמת משק מעורב, שיתבסס על כמה ענפים: מטעים, פלחה, רפת וירקות. בכך פתרו אנשי דגניה לא רק את בעיות העבודה השכירה, אלא אף פיתחו דרך חדשה בפיתוח החקלאות בארץ.

נוצרו בעיות בתחום החברתי: כיצד לארגן את אורח החיים? הוקמו מוסדות משותפים: מטבח משותף, חדר אוכל משותף, מקלחת משותפת, ועוד.

משנולד הילד הראשון, למרים וליוסף ברץ, עלתה שאלה נוספת: מי יטפל בילד? האם תטפל בו אמו? האם תפסיק להשתתף בעבודות המשק? שוויון בין הגבר לאישה היה אבן היסוד באמונת החברים. בתחילה הייתה מרים מטלטלת את בנה עמה לעבודתה - לרפת, לגן הירק וכו'. כאשר בכה הילד, פרצה כל דגניה בבכי. אבל כשנולד התינוק השני, התברר לחברים כי אי אפשר להמשיך בדרך זו. הפתרון נמצא על ידי יוסף בוסל: "הטיפול והחינוך בד"ן הוא שיהיו כלליים, שכן, אם החיים משותפים - כל ההוצאות משותפות. ואין אדם יכול לפטור את עצמו מהוצאה זו ולפרוש מן הציבור רק בזכות זה, שאין לו ילדים". נוסד בית הילדים, המוסד שבו גדלים הילדים יחד, חיים, לומדים ומתחנכים יחד.

דגניה נוסדה בשנת 1910, על ידי קבוצה, שנקראה "הקומונה החדרתית", על אדמות הכפר אום ג'וני (שטח הכפר, הנזכר במשנה ככפר גון או אגין, נכלל ב-3000 דונם ממזרח לנהר הירדן, שנרכשו על ידי קק"ל בשנת 1904). הקומונה החדרתית הייתה הקבוצה השנייה שעבדה את אדמות אום ג'וני. קדמה לה "קבוצת הכיבוש", שהגיעה למקום בשנת 1909 בסיוע "המשרד הארצישראלי". קבוצה זו קיבלה על עצמה לנהל את המקום בלי עזרת הפקידות, למשך שנה אחת, לניסיון. במהלך 1909 נתגלע סכסוך בין מנהל חוות כינרת מטעם המשרד הארצישראלי, האגרונום משה ברמן, לבין הפועלים, וקבוצה של פועלים החליטה לקחת פסק זמן, ולהשתלם בעבודת החקלאות בחדרה. ב-28 באוקטובר 1910, לאחר שחתמו על הסכם חדש עם ארתור רופין, מנהל המשרד הארצישראלי, חצו אנשי "הקומונה החדרתית" בהנהגתו של יוסף בוסל את הירדן, בדרכם ליישב ולעבד מחדש את אדמות אום ג'וני. כך הוקמה דגניה, הקבוצה הראשונה ואב-הטיפוס לדגם ההתיישבות הנקרא קיבוץ. בשל כך ידועה דגניה כ"אם הקבוצות" או "אם הקבוצות והקיבוצים". ב-4 ביוני 1912 עברה הקבוצה מאום ג'וני לנקודת הקבע באב-אלתום - שער הנהר, מוצא הירדן מהכינרת - שם היא נמצאת עד היום.

אנשי קבוצת דגניה ביקשו להקים "יישוב עצמאי של פועלים עבריים... יישוב שיתופי ללא מנצלים ומנוצלים".

- א. **שערו: אלו רעיונות וערכים הנחו אותם בהקמת הקיבוץ?**
ב. **שערו כיצד ארגנו את חייהם בתחומים הבאים: * חלוקת העבודה * חלוקת הרווחים והרכוש * מגורים * תפקידים קהילתיים * חינוך ותרבות.**

שיעור 10: ההתיישבות הקיבוצית

"בית ראשונים" דגניה א'

זהו תחילתו של "בית הילדים", שבו חיים ילדי החברים ולנים שם, בעוד הוריהם עובדים. מה דעתכם על הרעיון שילדי החברים הם "כנכס הציבור, כרשות הכלל"? מהם היתרונות ומהם החסרונות של "בית ילדים", לדעתכם? נמקו.

[מרים ברץ מספרת על ימיה הראשונים של הקבוצה, לפני עלייתם לדגניה]

רצינו לחיות יחד ורצינו ליצור משהו יפה, וקראנו לזה "קומונה". החברים עבדו אצל איכרים. כל אחד קיבל את משכורתו החודשית והביא את כספו אלי, ואני עשיתי בו כראות עיני. לאחד קניתי נעליים, לשני מכנסיים או כובע. אם נשאר משהו לאחר ההוצאות ההכרחיות, היה זה לנסיעות ולמכתבים. מתוך: ארץ מולדת, המרכז לטלוויזיה לימודית ומשרד החינוך, חלק א'.

מה דעתכם על הרעיון, שמשכורות החברים נאספות בקופה ציבורית, שמנהל אותה אחד מהם, על פי צורכי הקבוצה? איזה ערך נובע מרעיון זה?

[יוסף ברץ, בעלה של מרים, מספר על העבודה בדגניה]

על כל הספקות האלה הייתה בפינו תשובה ודאית אחת: הכוח המאוחד, הקיבוצי, הוא ינצח. היחיד עלול להיכשל תחת נטל החיים הקשים, אבל חיים משותפים ועבודה משותפת יתנו לנו כוח לעמוד נגד הזרם הסוחף למדרון... בחיים המשותפים ראינו את הדרך ליצירת מסכת חיים צודקים... מתוך: ארץ מולדת, המרכז לטלוויזיה לימודית ומשרד החינוך, חלק א'.

כיצד חיים משותפים יכולים להיות דרך "ליצירת מסכת חיים צודקים"?

- זהו את ערכי הרעיון הקיבוצי בטקסטים השונים (כולל טקסטים חזותיים). הסבירו כיצד ערכים אלה באים לידי ביטוי.
- אלו השערות ששיערתם בתחילת הלמידה התאמתו עד כה במהלך הלמידה? אלו התבדו? מדוע?
- האם הייתם מוכנים לחיות בקיבוץ ולממש את הרעיון הקיבוצי? הסבירו ונמקו.

[יוסף בוסל, ממייסדי קיבוץ דגניה מספר כיצד הגיעו לידי רעיון הקבוצה]

ראינו את המושבות שהן מתפרנסות על ניצול אחרים, ואמרנו: ניצור לנו צורה כזאת של יישוב, המחייבת אותנו לעבוד בעצמנו ולא בידי אחרים. כך צמחה הקבוצה, וכך שימשה למטרות רבות:

- לכבוש את העבודה;
- לתת אפשרות לפועלים חדשים להסתגל לעבודה הקשה;
- לכבוש שטחי קרקע נוספים ולהקים בהם יישובים חקלאיים חדשים;
- לברוא חיים של שוויון.

אלו ערכים נגזרים ממטרות הקבוצה, כפי שמנסח אותן בוסל?

[על לידת הילד הראשון בקבוצה, מספרת אמו]

הילד הראשון היה כנכס הציבור, כרשות הכלל. מי שחפץ הביא אותו לחדר האוכל, אפילו בשעה עשר בערב. ואני לא התנגדתי לכך, גם אם העירו אותו משנתו. לא פעם ישבו כל שלושים וחמישה אנשי דגניה מסביב לשולחנות בערבי החורף, ונהנו מן הילד בן שבעת החודשים. הילד הלך וגדל. הוא כבר בן שנתיים. אז נוספה עוד אם אחת וגדולה השמחה בלב. עתה ייווצרו תנאים מתאימים יותר לגידול הילדים. בהיולד הילד לאם השנייה, הצעתי שאחת מאתנו תעבוד והשנייה תטפל בשני הילדים.

הצעתי התקבלה. מתוך: ארץ מולדת, המרכז לטלוויזיה לימודית ומשרד החינוך, חלק א'.

אנשים משונים / נתן אלתרמן

מייסדים קבוצת דגניה

על איזה יסוד?

באמת בני אדם משונים מאוד.

לא היו נביאים ובני נביאים

אך ידעו הם: בארץ תקום האומה

אם בארץ יהיו פועלים עבריים

ושומרים עבריים ועובדי אדמה.

הם אמרו: עם עברי פה ברבות השנים

יזרע ניר, יבנה עיר וסדנות אומנים.

וכל רואיהם

אמרו עליהם:

איזה מין בני-אדם משונים!

לול תרנגולות בקיבוץ מזרע

ערכים ואולגים באידיאולוגיה הקיבוצית

קיבוץ צורת התיישבות כפרית, ייחודית למפעל

ההתיישבות הציונית בארץ ישראל. עקרונות הקיבוץ הם: שותפות מלאה ברכוש, בייצור ובצריכה; עזרה הדדית; קבלת החלטות דמוקרטית; עבודה עצמית ושוויונית. בעקבות המשברים שפקדו את הקיבוצים בתחום הכלכלי והאידיאולוגי, ובשל חדירה של השפעות חיצוניות, השתנה היישום של העקרונות הללו בקיבוצים. כיום, מקובל להעסיק עובדים שכירים בענפי משק למיניהם; עקרון התקציב האישי האחיד אינו מוחלט; נדרש תשלום בעבור ארוחות ושירותים אחרים בקיבוץ. בנוסף, חלק ממוסדות הקיבוץ, שהיו ביטוי לאידיאל השיתוף, כמו: לינת הילדים המשותפת בבית הילדים והאכילה בחדר האוכל המשותף, כבר אינם מתקיימים בחלק מהקיבוצים.

הרצון החופשי של חבר הקיבוץ הוא

העיקרון המנחה לקיום החברות. לא ניתן לכפות על אדם להצטרף או להישאר חבר קיבוץ. שלילת חברות אפשרית, אך נעשית בהליך מסודר וקבוע, ובדרך כלל מלווה במתן פיצוי כספי.

הקיבוץ או הקבוצה הוא משק גדול, שמונה 80-250 משפחות. הוא מתבסס על בעלות משותפת של כל הרכוש, היצרני והצרכני, על עבודה משותפת של כל החברים ועל חלוקה שווה של ההכנסות ביניהם. כל המשק מתנהל לפי העיקרון: "כל אחד לפי יכולתו, לכל אחד לפי צרכיו". העבודה (החקלאית והבלתי-חקלאית) מנוהלת על ידי מזכירות, שנבחרת באספה כללית. כל החברים אוכלים יחד בחדר אוכל, כשהאוכל מוכן על ידי חברים במטבח משותף. כל החברים מקבלים את האספקה ואת הציד הנדרשים להם ממחסנים משותפים, לפי חלוקה שנקבעת על ידי מזכירות הקיבוץ.

עבודה

מטרת העבודה היא מימוש חזונו של הפרט ושל הקולקטיב, לשם הגשמתם וקיומם של הערכים המכוננים שלהם.

לדוגמה: החלוצים הראשונים שעלו לארץ ישראל מהגלות, כדי וליישב אותה לבנות בה, ובחרו לעבוד את האדמה, לייש את הביצות ולחרוש את השדות - עשו זאת לא מתוך כפייה. הם לא ראו את עבודתם כעול פיזי או נפשי, אלא כביטוי לאידיאולוגיה החלוצית-סוציאליסטית.

שוויון ועזרה הדדית

הרעיון של "כל אחד כפי יכולתו ולכל אחד לפי צרכיו" מסמל את עקרון השוויון הקיבוצי, ובא לידי ביטוי בחלוקה שווה, או על פי מדדים אחידים, של זכויות וחובות. לדוגמה: התקציב אישי, החינוך, המזון וזכות ההצבעה. בצד השיתוף והשוויון, מקיים הקיבוץ תרבות של תמיכה ועזרה לחברים שנקלעו למצוקה, או אינם יכולים להמשיך לעבוד.

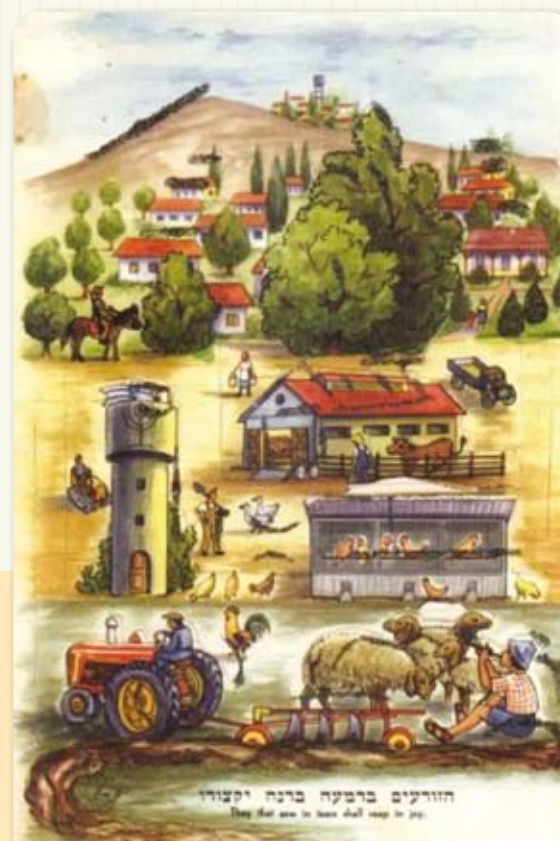
אספת חברים

הקיבוץ הוא מסגרת חיים המקיימת הליך של דמוקרטיה ישירה בקבלת החלטות. רוב ההחלטות מתקבלות במוסד האספה הכללית, שבה לכל חבר קיבוץ יש זכות הצבעה בעלת כוח שווה. הסמכויות הביצועיות נתונות בידי מזכירות הקיבוץ, ובידי הוועדות למיניהן (חינוך, תרבות, גזברות ועוד), שהן גופים נבחרים. התקנון שנקבע באסיפת החברים, מסדיר נושאים רבים העוסקים באורח החיים בקיבוץ.

אתם ועוד חברים מתכוננים להקים קיבוץ חדש בנגב. אלו ערכים תאמצו לחיים המשותפים שלכם בקיבוץ? מדוע? כתבו תקנון לקיבוץ החדש. בתקנון נסחו כללים לחיים משותפים, והסבירו מדוע חשוב, מבחינה ערכית, לקיים כל אחד מהכללים. בישיבת חברים תצטרכו לשכנע את הקבוצה לקבל את התקנון שניסחתם.

על פי תורתו של קרל מרקס, האדם תופס את החברה כאורגניזם של שותפים, המעבדים את הטבע על מנת לספק את צורכיהם. כחלק מזה, תופס האדם את הצרכים שמכתיבה החברה, כגון ייצור סמלים משותפים, משימות לאומיות ועוד, כחלק מצרכיו, ולא כסותרים אותם. החברה האידיאלית, על פי מרקס, תבטל את חלוקת העבודה, ובכך תממש את מרב הפוטנציאל הניתן למימוש של האוניברסליות. במצב כזה לא יהיה האדם מוגבל לתחום צר של הקיום האנושי, אלא יוכל לעסוק במגוון רחב של פעילויות, ולהרחיב את עולמו. בחברה הקומוניסטית לא יתקיימו לא דת ולא לאום, וכך גם יימנעו המאבקים והמתחים בין דתות ובין לאומים.

הזרקים ברמקה ברנה יפצורו
They that sow in tears shall reap in joy.

חדר טיפוס בקיבוץ, שנות החמישים

יונה הגיע לארץ ישראל בינואר 1947, היישר לקיבוץ עין גב. בקיבוץ המתינה לו רעייתו רבקה. למחרת בואו לקיבוץ שובץ יונה, ממש

כמו חבר קיבוץ ותיק, לעבודה במסגריית המשק. השתלבותו בעבודה הייתה מיידית. לאחר כ"ט בנובמבר התמסר יונה למאמץ המלחמתי, והחל לייצר מוקשים. הוא צורף לכיתת חבלנים שהניחה מוקשים סביב גבולות הקיבוץ - המוקשים שבלמו כוחות סוריים משוריינים. כמו כן, השתתף יונה בייצור שתי "דווידקות". האחת הופעלה בהגנת עין גב, והשנייה נשלחה לצפת, והייתה לאנדרטה המוצבת עד היום באחד מרחובות העיר. יונה גם דאג למיגון משאיות הקיבוץ. במהלך מלחמת העצמאות יונה צורף לצוות מפעילי המקלע. מאוחר יותר הועבר לנשקייה כדי לתחזק את הנשק. בתחילת שנות ה-50 עברו יונה, רבקה ובנם הבכור שמעון לקיבוץ גינוסר, ושם מונה יונה למרכז ענף במסגרייה, עבודה שהוא עוסק בה עד היום הזה. בהמשך הפך יונה למנהל של משק המכונות, המים, הכלים החקלאיים, כלי הרכב, משק הבית והחצר. רבקה ויונה הם הורים גאים לשלושה בנים וסבים לחמישה נכדים. יונה ממשיך בעבודתו עד עצם היום הזה.

סיפורו האישי של יונה שטיינר מתוך אתר "יד ושם".

יום אחד בא נחום אל הקיבוץ, ילד-חוץ עם שני נמשים ליד הסנטר ואף מחודד, ואמר לנו שבחיפה יש בית יותר גבוה מבית הקומתיים, ושבאמריקה יש אפילו מגרדי שחקים. אותו יום נחום קיבל מכות, גם בגלל היותו ילד-חוץ* וגם בגלל שרימה... מאז אותו היום עברו הרבה מאוד שנים, אבל גם היום, לאחר שטיילתי בארץ ובערי העולם, כולל עלייה על גורדי שחקים בניו יורק ובשיקגו, אני יודע בלי צל של ספק: נחום, ילד-החוץ עם שני הנמשים ליד הסנטר, רימה אז. כי בית הקומתיים של שריד, שראיתי באותו יום רחוק בילדותי שט כאונית משחית ענקית בתוך ערפל העמק הסמיק, הוא הבית הגבוה ביותר שראיתי בחיי...

רפי רוזן, מתוך: <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3118251,00.html>.

ילד-חוץ = ילד שחי בקיבוץ בלי הוריו. ילדי-חוץ רבים היו עולים חדשים שהגיעו בלי הוריהם, וביניהם גם יתומים שהוריהם נספו בשואה.

המקום הזה, קיבוץ, היה מקום מוזר ביותר. בלילה הראשון שהגענו הושיבו אותי על הדשא הגדול שליד חדר האוכל, מסביב התאספו כל דוברי הפולנית במקום, ואני סיפרתי להם מה היה במלחמה. במשך כמה שעות איש לא זז ולא הוציא הגה. נשמע רק קולם של הצרצרים ולפעמים געיית פרה או נביחת כלב מרחוק. ורק הכוכבים נעו בשמים מעל צמרות הברושים. הקיבוץ הפך לי לבית חדש, והשנים המעטות שלמדתי בבית הספר במוסד הקיבוצי הפכו לילדותי השנייה.

אורי אורלב

אתם מעוניינים ללמוד גם מניסיונם של אחרים.
קראו את הסיפורים ונסחו שאלות שהייתם רוצים לשאול את המספרים:

אותי אימצה משפחת יוצים, שעלתה לארץ מבסרביה ונמנתה עם גרעין הקבוצה בעין בדה. שמעון, אף כי הכול כינוהו בשם משפחתו יוצים, היה איש דרום. ממעט בדיבור, חבוש תמיד כובע קסקט ומהלך בבגדי עבודה ונעליים גבוהות גם אחרי שעות העבודה, כמו חייל שאינו פושט את מדיו בתום משמרתו. יוצים מילא תפקידים רבים בקיבוץ, אבל את שנותיו עשה כלול, טרוד בענייני אפרוחים ופרגיות מבוקר ועד שעות הערב המאוחרות... אם הייתי מבקש להציג אדם המסמל באישיותו בהתנהלותו את רעיון הצניעות, השוויון והסולידריות, הייתי מצביע עליו ללא היסוס. יוצים סירב להכניס לביתו רדיו שהקיבוץ רכש בעבורו, כל עוד לא נמצא די כסף לקניית מקלטי רדיו לכל החברים. במלאת עשר שנים לייסוד הקיבוץ, הוא כתב בעלון הפנימי: "מה גדולה זכותנו בתור מניחי היסוד ליישוב עברי כפרי לקבוצתנו בארץ ישראל. אנו נהיה אבותיהם האנונימיים של הדורות הבאים ביישוב הזה".

צבי ינאי מתוך "שלך סנדרו", כתר עמ' 300.

האנשים שבתוכם גדלתי בקיבוץ היו אנשים בעלי עקרונות אידיאולוגיים מאוד קשוחים. ציפו מכל אדם לעבוד קשה ולהסתפק במועט. הסיסמה הייתה: כל אחד נותן כפי יכולתו ומקבל לפי צרכיו. כשאני הייתי ילד בג'ור, עדיין הסתובבתי בין אנשי העלייה השנייה והשלישית, ועדיין שלטו בקיבוץ העקרונות של השותפות המלאה והשוויון המוחלט. ומכיוון שהיום קשה לאנשים לתאר איך זה עבד במציאות, אני רוצה לתאר לכם איך זה באמת נראה במציאות. ואקח תחום אחד בלבד: תחום ההלבשה. בכל יום ישישי אחרי הצהריים, אבא שלי היה מגיע לחדר המגורים של המשפחה. היה מביא אתו ממחסן הבגדים חבילה גדולה של בגדים לקראת השבוע הבא. הוא היה מניח אותה על המיטה ומתחיל לעבור על הבגדים ולראות מה הוא קיבל השבוע, והרבה פעמים הייתי שומע אותו נאנח: שוב קיבלתי את התחתונים של הרופא. והרופא, ד"ר עוגן, היה איש בעל מידות לגמרי אחרות מהמידות של אבא שלי. ומדוע דווקא התחתונים הטרידו אותו? כי התחתונים לא היו כמו התחתונים של היום, שנצמדים לגוף. אלה היו תחתוני עבודה אפורים, גדולים, עם חנות נדיבה מלפנים, ועם גומי רופף. ולמה הגומי היה רופף? כי כל יום היה לובש את זה מישהו אחר!

יורם טהרלב מתוך: "אין כבר דרך חזרה", הוצאת משרד הביטחון.

פנים חדר האוכל בקיבוץ מזרע

הקיצוץ בצבא וזהו: זיכרון וקליים

- קראו את הטקסטים ביחידה זו וזהו סוגיות ודילמות העולות מתוכם או ביניהם (התייחסו גם לטקסטים החזותיים).
- בחרו סוגיה או דילמה. נסחו אותה, והעלו טיעונים רלוונטיים לכל צד.
- נקטו עמדה ונמקו אותה.

טוב לי בקיבוץ / אהוד מנור

טוב, טוב לי בקיבוץ
עם השקט והפנאי
ועם השמש על כתפיי
שתי עינייך מול עיניי
מספרות לי את חיי
ושרות אתי
את השיר על ביתך
שבתוך ביתי.

צהריים
בשמיים אין שום פס
רוח קל ושקט הס
ואני בצל אגס
ובשתיים

קוראת לי האדמה
שהיום היא עוד חומה
ומחר היא שדה קמה
בין ערביים
בחדר האוכל אור
ואני יכול לבחור
תה, חלב, קפה שחור
ובערב

מגולח ומקולח
שוב אני אדום וצח
וניגש לראות אותך

השיר המלא באתר
www.shiron.net

המשנה מציגה ארבעה סוגים של אנשים. מה ההבדל ביניהם? איזו מידה היא הראויה ביותר בעיניכם? מדוע? הסבירו כיצד מתקשר רעיון זה לאחת (או יותר) מהסוגיות שעולות מהטקסטים שקראתם.

ז א-ם-ע'ש'ק ר'ש ו'ג'ל מ'ש'פ'ט ו'צ'ד'ק, ת'ר'א'ה ב'מ'ד'י'נ'ה--א'ל-ת'ת'מ'ה, ע'ל-ה'ח'פ'ץ: כ'י ג'ב'ה מ'ע'ל ג'ב'ה, ש'מ'ר, ו'ג'ב'ה'י'ם, ע'ל'י'ה'ם. ח ו'י'ת'ר'ו'ן א'ר'ץ, ב'כ'ל ה'י'א (ה'ו'א)--מ'ל'ך ל'ש'ד'ה, נ'ע'ב'ד. ט א'ה'ב כ'ס'ף ל'א-י'ש'ב'ע כ'ס'ף, ו'מ'י-א'ה'ב ב'ה'מ'ו'ן ל'א ת'ב'ו'א'ה; ג'ם-ז'ה, ה'ב'ל. י ב'ר'ב'ו'ת, ה'ט'ו'ב'ה, ר'ב'ו, א'ו'כ'ל'י'ה; ו'מ'ה-כ'ש'ר'ו'ן, ל'ב'ע'ל'י'ה, כ'י, א'ם-ר'א'י'ת (ר'א'ו'ת) ע'י'נ'ו. י'א מ'ת'ו'ק'ה ש'נ'ת ה'ע'ב'ד, א'ם-מ'ע'ט ו'א'ם-ה'ר'ב'ה י'א'כ'ל; ו'ה'ש'ב'ע, ל'ע'ש'יר--א'י'נ'ו מ'נ'י'ח ל'ו, ל'י'ש'ו'ן. קו'ה'ל'ת, פ'ר'ק ה'.

(י) ארבע מדות באדם. האומר שלי שלי ושלך שלך, זו מדה בינונית. ויש אומרים, זו מדה סדום [סדום=מידה פסולה]. שלי שלך ושלך שלי, עם הארץ [=אדם שאינו למדן ואינו מקפיד במצוות]. שלי שלך ושלך שלך, חסיד [=אדם שעושה לפנים משורת הדין, יותר מן הנדרש]. שלי שלי ושלך שלי, רשע: משנה, מסכת אבות.

מתוך ריאיון עם אסף ענברי, מחברו של הספר "הביתה" (הוצאת ידיעות אחרונות), על קיבוצו אפיקים:

...בין העניינים שבהם עסק [ענברי בספרו] היה ניסיונו של הקיבוץ לשנות את טבע האדם, את הנטייה לרכושנות, להורות, לקינון. וכך הוא כותב: "לפעמים ליווה הורה את ילדו להשכבה, ולפעמים נכנס הבן הבכור של הקבוצה לחדר התרבות, ניגש אל חבר השקוע בעיתון או בחישוב מסעו של צריח או פרש, וביקש: 'תשכיב אותי'... וכשהילדים גדלו והתחילו לדבר, הם לא קראו להוריהם 'אבא' ו'אימא' אלא 'מיטיה' ו'ברטה', לזניה ופירה".

ובליל הסדר הייתה הגדה חדשה, ומקהלה וטקס אלטרנטיבי שהעלה תהיות גם בקרב החברים. אליק שומרוני (לימים מייסד הנח"ל), מספר ענברי, כתב מכתב למולה זרהרי, יוצר האירוע:

"האם ליל הסדר הוא אירוע משפחתי של בית אפיקים - או מופע בפני קהל? האם התכנסנו כדי לראות את עצמנו כאילו אנחנו יצאנו ממצרים - או כדי להתפעל מהתקדמות המקהלה וחס וחלילה לא להפריע? האם חדר האוכל הוא אולם קונצרטים, תיאטרון, כנסייה?"

האם היומרה לעצב נוסח תפילות חדש, נוסח הורות חדש, אדם חדש, לא נראית נלעגת בפרספקטיבה של זמן?

"אני רואה את הסיפור הקיבוצי כטרגי, לא כנלעג. טרגי זה הרואי. מדובר, לדעתי, בסיפור על אנשים שהייתה בהם גדולה טרגית. גדולה שנדרשה כדי לנסות בכלל להגשים חזון כל כך מרחיק לכת שהייתה בו קריאת תיגר מודעת נגד טבע האדם. אחת הטעויות הרווחות היא, הטענה שהם לא הבינו את טבע האדם. הם הבינו והם קראו על זה תיגר. קריאת תיגר על משפחה, רכוש, פרטיות, אגו".

בתוך כמה זמן הם הבינו שזאת מלחמה אבודה?

"כבר ביום הראשון היו דיבורים על הסוף. כל שינוי וכל התרופפות הכי קטנה הביאו, עוד לפני ההתיישבות על הקרקע, בימים הנלהבים נוסח גדוד העבודה, להכרזות על גמר הקיבוץ".

אז הם עסקו בהונאה עצמית?

"לא. הם עסקו במאבק בין הראוי למצוי. בין צרכים לערכים. כשאתה מגדיר ערכים אתה יודע שיש מתח בינם לבין המציאות".

"הארץ" 17.12.2009

בלדה לעוזב קיבוץ / שמוליק קראוס

לפני חמש שנים עזב את הקיבוץ
עם מזוודה אחת ובלורית המתנפנת
אמרו עליו: "נראה איך יסתדר בחוץ,
תראו שעוד יחזור על ארבע אל הרפת".

עבד בסטקיה אחת נידחת
גר אצל הדודה וחי בהקפה
במשק ארגנו משלחת
לא יכלו לשאת את החרפה...

השיר המלא באתר
www.shiron.net

נעמי שמר בקיבוץ כינרת:

באותה התקופה כל הילדים בכינרת היו בחברה אחת. בכל יום שישי נעמי הייתה מנגנת על הפסנתר בזמן קבלת שבת, ואנחנו היינו שרים אתה. את הפסנתר הראשון בכינרת נתנה רבקה פלד, אחת מחברות הקיבוץ. לאמה של נעמי, רבקה ספיר. זה היה בראשית שנות ה-40. בלילות, כשנעמי הייתה מתאמנת, כל ילדי כינרת היינו שוכבים על הגבעה ומקשיבים. ככה למדתי את כל הסולמות והצלילים. עוד ילדות למדו לנגן בפסנתר, אבל היא הייתה המוכשרת מכולם, ומימשה את הידע בנגינה באירועים של המשק...

המשבר פרץ ערב מלחמת השחרור, כאשר שמר פנתה לאספת הקיבוץ, וביקשה לצאת ללימודים גבוהים בקונסרבטוריון בירושלים. "היציאה שלה ללימודים הייתה טראומה בכינרת", נזכרת ליש, "כי כאן צעירים בני 17-18 רצו להתגייס לצבא, להילחם, והקבוצה לא הסכימה. הצעירים התנו אז את הסכמתם להישאר בבית ולהמשיך לעבוד וללמוד, בכך שנעמי תישאר גם. הם אמרו שאם היא יוצאת ללימודים גבוהים הם עוזבים הכול, ובורחים כדי להתגייס. הייתה אספה מאוד טעונה, עם צעקות וטיעונים לכאן ולכאן. מי שהכריעה את הכף הייתה שרה אביגור (רעייתו של שאול אביגור, מי שהיה אז מראשי ההגנה), שקמה ואמרה שצריך לתת לילדה ללמוד. נעמי קיבלה את האישור שלה ללמוד, והצעירים שאיימו מימשו את האיום ואכן ברחו אל הצבא...

זיוה ליש, מתוך <http://www.ynet.co.il/articles/1,7340,L-2937933,00.html>

ארבעה מינים שבולוב, שנים מהן עושין פירות, ושנים מהן אין עושין פירות: העושין פירות יהיו זקוקין לשאין עושין פירות, ושאין עושין פירות יהיו זקוקין לעושין פירות. ואין אדם יוצא ידי חובתו בהם עד שיהיו כולם באגודה אחת. וכן ישראל בהרצאה, עד שיהיו כולם באגודה אחת.

ילקוט שמעוני, פרשת אמור

היחידים השייכים לקהילה משלימים זה את זה. בכל אדם יש משהו מיוחד במינו, נדיר, שאינו ידוע לאחרים. לכל יחיד יש משהו מיוחד לומר, צבע מיוחד להוסיף לקשת הצבעים הקהילתית. לפיכך, כאשר מצטרף האדם הבודד לקהילה, הוא מוסיף ממד חדש למודעות הקהילה. הוא תורם משהו, ששום אדם אחר לא יכול היה לתרום. הוא מעשיר את הקהילה, אין לו תחליף. היהדות מאז ומעולם ראתה את היחיד כאילו הוא עולם קטן... בשל אותה מיוחדות, מתכנסים בני האדם היחידים ביחד, משלימים זה את זה ומשיגים אחדות.

הרב סולובייצ'יק, ימי זיכרון.

...ולהגיד גדולתו של הקדוש ברוך הוא: שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה, ומלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא, טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון, ואין אחד מהן דומה לחברו.

משנה, מסכת סנהדרין, פרק ד', משנה ה'.

- **בחלק מהמקורות שלפניכם רואים בשונות בין בני האדם תרומה מרכזית לקהילה ולחברה: הסבירו מהי התרומה.**
- **כיצד, לדעתכם, ניתן לגשר בין חיי שיתוף (קולקטיב) לבין ייחודו של הפרט (אינדיבידואליזם)? הסבירו ונמקו.**

החגים נערכים בדגניה ברוב פאר והדר, בייחוד אחדים מהם. חג הפסח, איזה השראה שורת בינו: חדר האוכל על כל אגפיו מתמלא חברים לבושי חג על משפחותיהם ולעתים גם קרוביהם שבאים אלינו מכל רחבי הארץ. אין אנו קוראים בהגדה לכל פרטיה ודקדוקיה, אולם אנו שומרים על "ההגדה" המסורתית ביסודה, וכל הסדר נערך בטעם רב ובחגיגות יתרה. בחג השבועות עורכים תהלוכה כללית לשדה. מסימים את הקציר בשירה בליות ריקודים עממיים. את ארוחת חג הסוכות עורכים תחת כיפת השמיים המגרש מאחורי חדר האוכל מוקף ענפי דקל ותמר, על ענפי החרובים תלויים שבעת המינים. כל המגרש מואר באור חשמל, המתחרה עם הירח המציץ מבין העצים העבותים. מחפשים צורה לימי המנוחה והחגים. אין חוגגים את השבת ואת היום - טוב, כאשר חגגו אותם הורינו בערים ובעיירות מהן באנו ארצה... מתגבש משהו חדיש ומיוחד לחיינו בארץ ישראל. את מסיבות השבת הננו ממשיכים בהתמדה זה הרבה שנים. המסיבה נמשכת עד לאחר ארוחת הערב. מנורה בת שבעה קנים נדלקת בחדר האוכל והשולחנות מצופים במפות שבת. הקטנים והגדולים מסובים מסביב לשולחנות הערוכים פירות, דברי מאפה, משקה קר וחם. פותחים בשירי שבת בציבור. אחד החברים קורא לפני המסובים את פרשת השבוע. אחדים מהנוער שלנו מדקלמים על נושא המסיבה... זהו ערב המנוחה שהאבות והבנים יושבים ומבלים בצוותא. אין מדברים אז על סידור העבודה ולא על דאגת פרנסה ומשק. אין זה אלא שבת אחים יחד.

מתוך: יוסף ברץ, דגניה א' הוצאת חבר הקבוצות תש"ז. עמ' 81-80

הסבירו כיצד לדעתכם מייצגת הדרך שבה נחוג החג את ערכי הקיבוץ

כשהייתי ילדה, נסעתי עם אבא, עוזב קיבוץ, לבקר את סבא. היינו צריכים לקשור בחבל את הבגאג' (ככה כותבים את זה?) מרוב שהיה מלא בבגנות, תמרים ופקאנים. לא משנה שמאז ומתמיד שנאתי בגנות ותמרים, סבא שלי היה בטוח שאת אלה של עמק הירדן אני אלמד לאהוב. נכון נכון! אכן, פעם לעזוב את הקיבוץ נחשב לבגידה (היום כבר פחות), אבל גם כיום, אפשר להוציא מישהו מהקיבוץ אבל לא את הקיבוץ ממנו.

מאז שהייתה בשריד בריכת שחייה, כל שנה, לקראת פתיחת עונת הרחצה, הייתה קמה צילה באספה, וכנציגת ועדת הבריאות מודיעה, שאין להכניס לבריכה אורחים או בני אורחים, מחשש לחיידקים ווירוסים רעים, שיגרמו לחברים ולילדים לחלות במחלות שונות ומשונות. החברים קיבלו בהבנה הודעה זאת, אלא מה, משהתחיל החופש הגדול החלו לנהור לשריד, נוסף על אורחים אחרים, גם אורחים קרובי משפחה של צילה וילדיהם. בצהריים היא לקחה את כולם לרחוץ במי הבריכה הצלולים. משהעזתי פעם ושאלתי אותה האם הודעתה באספה מתיישבת עם רחיצת אורחיה בבריכה, גערה בי: "איך אתה מעז, אצלנו במשפחה אין מחלות מדבקות!" על עלבון גערה זאת סלחתי לה אחרי שנים, כאשר התברר לי, שאימא באמת האמינה בזה, כי היא האמינה שכל מה שצילה אמרה זאת האמת המוחלטת...

רפי רוזן מתוך: <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3118251,00.html>

העלייה ההמונית מארצות המזרח. הטירוף והאבסורד בפילוג הגיעו עד כדי פירוק משפחות ומכות בין חברים... כשקיבוץ היה קיבוץ הייתה אסיפה כללית בכל מוצאי-שבת. לדוברים המרכזיים היו מקומות קבועים ודעות קבועות. חילוקי דעות היה שם המשחק. אלה התפתחו לעקיצות ועלבונות וגידופים. אסיפה כללית הפכה לאסיפה-קללות... כשקיבוץ היה קיבוץ, לא היו מזגנים, אבל היה מיזוג. גלויות. לא היו מאווררים. אבל הייתה אורה טובה. לא היו תנורי חימום, אבל הייתה חמימות. לא הייתה קוסמטיקאית אבל היה קסם... כשקיבוץ היה קיבוץ, סוציאליזם היה שם המשחק. זה היה הניסוי הסוציאליסטי המוצלח ביותר במאה העשרים, ואולי בכל הדורות. סוציאליזם וולונטרי, א-פוליטי, מעשי, יומיומי, שהשתלב עם מוסר הנביאים והביא אושר ורווחה וסיפוק לרבבות לאורך מאה שנים. רבים טעו וראו בו הגשמת רעיונות המהפיכה הקומוניסטית. למעשה הוא ניסה להגשים את רעיונות המהפיכה הצרפתית, חופש, שוויון ואחווה. רדיפת השוויון בקנאות צמצמה בהכרח את החופש, והמתח בין שני אלה פגע באחווה... כשקיבוץ היה קיבוץ, התפתחה בו יומרה לשנות את טבע האדם. ההנחה התמימה הייתה שיצר לב האדם טוב מנעוריו. צריך רק לבנות סביבו חברה מתאימה ולתת

לבנים חינוך איכותי. עברו מאה שנה על כמה מאות קיבוצים והסתבר שטבע האדם שינה את הקיבוץ. אפילו אלוהים לא הצליח לשנות את טבע האדם ולהשאירו בגן העדן. ראה ספר הספרים. כשקיבוץ היה קיבוץ, נעשה בו ניסוי מעניין של הקמת תרבות יהודית חילונית, מלאה ומעשירה. האתגר ההיסטורי הזה, הדרוש כל-כך למדינה שרוב אזרחיה חילוניים, נדחק לשוליים והותר אנחה כבדה בלב, יחד עם התנועה הקיבוצית כולה... הקיבוץ כוורד, שתה מן המעיין הברוך של הציונות הסוציאליסטית. במאה החדשה מסתפק במי קולחין. היחיה? היפרח? לעוד מאה שנים? ואולי יותר. עוד לא אבדה תקוותנו.

מפורסם באדיבותו ובאישורו של הסופר אמנון שמוש

מתוך: הבלוג של אמנון שמוש <http://www.tapuz.co.il/blog/ViewEntry.asp?EntryId=1504978&passok=yes>

לסיכום: אלו ערכים קיבוציים הייתם מאמצים לחברה הישראלית, כדי להפוך אותה לחברה "מתוקנת"? הסבירו ונמקו.

